

Nr 103

Av herr **Hedlund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket.*

(Lika lydande med motion nr 85 i Första kammaren)

Liksom övriga länder i Väst-Europa har Sverige vidtagit åtgärder till skydd för det egna landets jordbruk. Skälen härtill är många men kan i detta sammanhang förbigås. Syftet med den svenska jordbrukspolitiken har efter 1947 års principbeslut i frågan bland annat varit att bereda den i jordbruket sysselsatta befolkningen en med jämförliga grupper likvärdig inkomststandard. Den uppställda målsättningen har statsmakterna sökt uppnå genom att stödja den yttre och inre rationaliseringen i jordbruket och genom att skydda den inhemska prisnivån.

Det har emellertid stått klart att man genom prispolitiska åtgärder inte kan lösa det mindre jordbrukets inkomstproblem. Genom beslut av 1955 års riksdag preciserades målsättningen för jordbrukspolitiken därhän, att inkomstlikställighet skulle eftersträvas mellan basjordbrukare i södra och mellersta Sveriges slättbygder och industriarbetare i de två lägsta dyrorterna. Emellertid domineras det svenska jordbruket, vad antalet beträffar, av brukningsenheter med mindre än 10 hektar åker. Inom denna grupp finns visserligen enheter med relativt stor tillgång på skog, vilka därmed har en bärkraft från försörjningssynpunkt, som är fullt tillfredsställande. Men ett mycket stort antal enheter ger inte sin brukare en rimlig arbetsinkomst vid den prisnivå på produkterna som nu gäller och som är avvägd med syfte att ge basjordbrukarna inkomstlikställighet. För att i någon mån förbättra dessa småbrukares ekonomiska läge har alltsedan år 1939 ett särskilt småbrukarstöd utgått. Till en början var detta stöd helt knutet till den löpande mjölkproduktionens storlek och utgick i form av s. k. producentbidrag och leveranstillskott. Sedan år 1959 utgår emellertid ett behovsprövat arealtillskott, som är helt frikopplat från den aktuella produktionen.

I anslutning till att riksdagen år 1955 fattade principbeslut om införandet av ett nytt prisregleringssystem för jordbruksprodukterna tillsattes en särskild utredning med uppgift att göra en översyn av formerna för det speciella stödet till det mindre jordbruket. I direktiven till utredningen angavs, att statens stöd liksom dittills främst torde böra lämnas i form av prisdifferentieringar till det mindre jordbrukets förmån och att till utgångspunkt, vad gällde stödets omfattning, skulle tagas då utgående anslagsbelopp. I statsverkspropositionen för budgetåret 1955/56 upptogs ett sammanlagt

belopp av 128 miljoner kronor. Här innefattades då även det extra mjölkpristillägget för Norrland.

Utredningen avlämnade sitt betänkande i början av år 1958, och dess förslag till bidragsskalor innebar en årskostnad för staten om sammanlagt 133 miljoner kronor. De sakkunniga var eniga i sin uppfattning, och vid remissbehandlingen tillstyrktes utredningens förslag i princip av bland annat jordbrukets organisationer.

Proposition i ärendet avlämnades till riksdagen våren 1959 (prop. 149/1959). Däri frångicks emellertid utredningens förslag på väsentliga punkter och föreslogs bidragsskalor och -regler, som innebar väsentliga försämringar. Kostnaden för ett stöd av föreslagen omfattning angavs i propositionen till 114 miljoner kronor för år 1959/60. Nedskärningen i förhållande till utredningsförslaget var sålunda 19 miljoner kronor. I olika motioner yrkades att utredningsförslaget i princip skulle genomföras, men riksdagens majoritet godkände propositionen utan ändringar.

Med tillämpande av samma regler som föregående år uppskattades medelsbehovet för budgetåret 1960/61 till 112,5 miljoner kronor. Nedräkningen med 1,5 miljoner kronor hade företagits i fråga om areallägget med hänsyn till den årliga avgången av bidragsberättigade småbrukare.

I samband med en uppvaltning inför jordbruksministern den 17 juni 1960 begärde RLF sådana åtgärder att förslag om förbättrat stöd till det mindre jordbruket kunde föreläggas 1961 års riksdag.

I skrivelsen påvisades bland annat att småbrukarstödet realvärde sjunkit mycket starkt sedan mitten av 1950-talet. Konsumentprisindex hade sedan 1955/56 stigit med 17 procent, medan det totala anslagsbeloppet sänkts från 128 till 114 miljoner kronor. Till detta skall fogas anmärkningen att den faktiska kostnaden för budgetåret 1959/60 inte blev 114 utan 98 miljoner kronor, således en minskning på fyra år med cirka 25 procent. Härutöver angavs vissa siffror för att belysa inkomstläge och inkomstutveckling för småbrukarna. Bland annat anfördes följande:

»Jordbrukarnas samtliga taxerade nettointäkter i storleksgruppen 2—5 ha åker har under åren 1956, 1957 och 1958 i genomsnitt för hela riket inte uppgått till mer än 6 707 resp. 6 903 och 6 857 kronor. Motsvarande siffror i gruppen 5—10 ha var 8 071 resp. 8 124 och 8 021 kronor. De anförda siffrorna visar, att småbrukarna under dessa tre år inte ens nominellt kunnat uppnå någon inkomstförbättring. Realinkomsterna har utan varje tvekan sjunkit.

Socialstyrelsens levnadskostnadsundersökning år 1958 ger motsvarande bild. Den genomsnittliga konsumtionen per person vid samtliga hushåll uppgick enligt denna undersökning till 4 244 kronor. För gruppen jordbrukare med mellan 2 och 9 hektar åker var årskonsumtionen endast ca 2 800 kronor per person. Medeltalet för samtliga jordbrukare var 3 032 kronor medan man för gruppen arbetare redovisar siffran 3 910 kronor.»

RLF:s skrivelse överlämnades till 1960 års jordbruksutredning, som där-

efter undersökt dels inkomstutvecklingen inom det mindre jordbruket sedan början av 1950-talet, dels det praktiska utfallet av det nu utgående stödet under kalenderåret 1959 respektive regleringsåret 1959/60. Utredningens material har numera överlämnats till Kungl. Maj:t.

Den intressantaste delen av ifrågavarande material är den som avser det praktiska utfallet av småbrukarstödet jämfört med beräkningarna över medelsbehovet i prop. 149/1959. Resultatet framgår av följande uppställning.

Stödform	Prop. 149/1959 milj. kr.	Faktisk kostnad milj. kr.	Skillnad milj. kr.
Areal tillägg	37	27,0	—10,0
Leveranstillägg	44	37,1	— 6,9
Extra mjölkpristillägg i norra Sverige	33	33,5	+ 0,5
Summa	114	97,6	—16,4

Av uppställningen framgår att riksdagen år 1959 blev vilseledd rörande kostnaderna för det föreslagna stödet. För såväl arealtillägg som leveranstillägg skedde en mycket betydande underskattning. Som också 1960 års jordbruksutredning påpekar beror underskattningarna på att departementet vid beräkningen av medelsåtgången dels utgått från ett bristfälligt siffermaterial rörande inkomst- och förmögenhetsförhållandena, dels icke till fullo beaktat senast kända uppgifter beträffande produktionsutvecklingen för mjölk. Det är föga troligt, att riksdagen skulle godkänt de i propositionen framlagda förslagen, därest det framgått att innebörden vore en sådan försämring av dittills utgående stöd.

Av förenämnda utredning framgår vidare att antalet producentbidrag för år 1958 uppgick till 123 000. Antalet arealbidrag för år 1959 uppskattas samtidigt till omkring 84 000. Antalet bidragsberättigade småbrukare minskade således med cirka 39 000 eller drygt 30 procent. Vidare framgår att det genomsnittliga producentbidraget för år 1958 uppgick till 310 kronor, medan motsvarande medeltal för arealtillägget utgjorde 315 kronor. Minskningen av antalet bidrag motsvaras således inte av någon samtidig förstärkning av bidraget till brukare med lägre inkomst respektive förmögenhet än de gränsvärden, som gäller vid behovsprövningen.

För år 1959/60 har såsom leveranstillägg utbetalats sammanlagt 37,1 miljoner kronor fördelade på 142 300 bidragstagare. I förhållande till närmast föregående år sjönk totalsumman med 4,4 miljoner kronor och antalet mottagare med drygt 41,300. Även här innebar uppenbarligen 1959 års riksdagsbeslut en minskning av det sammanlagda stödet jämfört med vad som skulle ha utgått enligt oförändrade regler.

Småbrukarna utgör från många synpunkter sett en betydelsefull yrkesgrupp för vårt folkhushåll. På grund av ogynnsamma naturliga betingelser

och andra skäl är det emellertid för flertalet inte möjligt att uppnå en rimlig inkomstnivå. Det råder i vårt land enighet om att samhällets stöd skall lämnas sådana grupper, som lever under svåra ekonomiska förhållanden. Denna inställning kommer bland annat till synes genom de omfattande insatser, som från det allmännas sida göres för att hjälpa personer, vilka drabbas av arbetslöshet.

Såsom framgått av det föregående tvingas småbrukarna leva på en standard, vilken måste betecknas som helt otillfredsställande. Här skall några ytterligare siffror och synpunkter anföras för att belysa denna fråga.

1960 års jordbruksutredning har funnit, att inkomsterna varierar mycket starkt mellan olika småbrukare samt dessutom att spridningen ökat under senare år. Utredningen har gjort vissa beräkningar över denna spridning i inkomsterna (samtliga taxerade nettointäkter) och därvid bland annat räknat fram kvartilvärdena i olika storleksgrupper och produktionsområden. Av siffermaterialet framgår att skillnaden mellan kvartilerna oftast är större än nedre kvartilvärdet. Detta innebär att de som ligger sämst till i den bästa fjärdedelen har mer än dubbelt så hög inkomst som de bästa inom den sämsta fjärdedelen. Det är självklart att medelinkomsten eller medianinkomsten för de olika grupperna under sådana förhållanden ger en mycket ofullständig bild av inkomstläget för de enskilda jordbrukarna inom gruppen. Man kan konstatera, att den kategori småbrukare som har möjligheter att få betydande inkomster vid sidan om sitt jordbruk kunnat dra nytta av de stigande arbetslönerna och därmed uppnå en förhållandevis god inkomst, under det att de övriga sackat efter avsevärt. Det är framför allt för denna senare grupp, som ett effektivt småbrukarstöd behövs. Inkomststandarderna är här så låg att varje försämring av realinkomsten är ett avgörande hot mot deras försörjning. Förhållandena belyses närmare i nedanstående tabell.

*Median och kvartiler i samtliga taxerade nettointäkter, medeltal
för åren 1956—1958, hela riket*

Storleksgrupp	Nedre kvartil kronor	Median kronor	Övre kvartil kronor
2,0— 5,0 ha	4 239	6 512	9 384
5,1—10,0 ha	5 515	7 664	10 223

Enligt vår uppfattning har ingenting framkommit som tyder på att ett minskat behov av särskilt stöd till det mindre jordbruket skulle föreligga i förhållande till den bidragsram, som togs till utgångspunkt då den i tidigare sammanhang omnämnda utredningen om småbruksstöd utformade sina förslag. Visserligen har antalet småbruk minskat sedan mitten av 1950-talet, men den samtida penningvärdeförsämringen har mer än väl uppvägt detta bortfall av hjälpbehövande. Riktpunkten vid utformningen av

småbrukarstödet borde därför i första hand vara det totala anslagsbelopp, som utredningen jämlikt sina direktiv förordade. I avvaktan på den prövning, som småbrukarstödet avses komma att få genom 1960 års jordbruksutredning, är vi emellertid beredda att nu begränsa oss till att föreslå, att stödet tills vidare skall utgå i princip enligt de regler och bidragsskalor, som framlades av småbruksutredningen. Beträffande det extra mjölkpristillägget för norra Sverige förordar vi dock en viss uppräknig.

I det följande behandlas de olika bidragsformerna var för sig.

Areal tillägget

Genom riksdagsbeslutet 1959 sänktes förmögenhetsgränsen för behörighet att erhålla arealtillägg från av småbruksutredningen föreslagna 80 000 kronor till 50 000 kronor. Med hänsyn till den uppräknig av jordbruksfastigheternas taxeringsvärden som skett från och med 1958 innebar denna justering en avsevärd skärpning av behovsprövningen. Denna fråga har belysts av 1960 års jordbruksutredning. Av jordbrukarna i gruppen 2—10 ha hade år 1956 15 procent en förmögenhet överstigande 50 000 kronor. Genom nämnda höjning av taxeringsvärdena ökades procenttalet år 1958 till 29. Någon motsvarande reell förbättring av förmögenhetsläget hade dock givetvis inte inträtt. Innebörden av detta är att i runt tal en tredjedel av småbrukarna för närvarande utgallras på grund av förmögenhetsförhållandena. Det bör understrykas, att flertalet av dessa småbrukare har sina förmögenheter låsta i fastigheten, i djur, förråd och maskiner. Lönsamhetsförhållandena är sådana att någon kapitalavkastning inte uppnås, utan förräntningen är negativ. En förmögenhet av detta slag är inte jämförlig med bankkonto eller annan finansiell tillgång. En förbrukning av kapitalet skulle omöjliggöra en fortsättning av driften. Förmögenheten har ofta kunnat samlas genom att hemmavarande barn inte tagit ut full lön för sitt arbete. Detta har ökat familjens trygghet och underlättat ett kommande generationsskifte. Den lilla besparingen är ett sätt att lösa pensioneringsproblemet. Det är lätt att inse att dessa sparsamma människor finner sig illa behandlade om deras strävanden skall resultera i att småbrukarstöd förvägras dem, trots att deras nettoinkomster är helt otillfredsställande.

Enligt vår uppfattning bör förmögenhetsgränsen sättas vid 80 000 kronor i enlighet med utredningens förslag. Även i dylikt fall sker en utgallring bland brukarna i gruppen 2—10 ha. Den kan beräknas bli av storleksordningen 10 procent.

Areal tillägg utgår normalt inte till nytillträdande jordbrukare. Gränsen har satts till den 1 juli 1959. En liknande kategoriklyvning gällde för producentbidraget. Småbruksutredningen föreslog enhälligt att kategoriklyvningen skulle upphöra och detta tillstyrktes mycket livligt av bland annat jordbrukets egna organisationer. Såväl kommitténs som dessa organisationers ställningstagande byggde på de erfarenheter som gjorts. Systemet hade

efter hand kommit att väcka stigande irritation bland småbrukarna. Man kunde inte finna det rättvist. Behovet av ekonomiskt stöd var ibland störst hos dem, som nyligen tillträtt sina småbruk och de första åren kanske drabbats av upprepade skördekatastrofer. Det är naturligt att irritationen gentemot arealtilläggets bestämmelser på denna punkt tagit sig samma uttryck, och det kan förväntas att den kommer att växa sig starkare ju fler som drabbas.

Motivet för den gällande ordningen skulle vara att denna stödform har övergångskaraktär och att man på detta sätt påskyndar nedläggningen av småbruk. Alldeles oavsett inställningen till nödvändigheten av att denna process påskyndas borde metoden att nå resultat framstå som ytterst osympatisk. Det är i vart fall inte förenligt med vår grundsyn att medelst ekonomiska sanktioner av detta slag styra utvecklingen.

Härutöver bör tilläggas att enligt vår uppfattning har chansen att erhålla ett arealtillägg på något eller några hundratal kronor mycket litet att betyda vid de överväganden som en presumtiv småbrukare gör. Takten i strukturomvandlingen är med andra ord oberoende av hur detta stöd utformas. Vi vidhåller därför bestämt att reglerna för arealtillägg skall ändras så att bidrag kan utgå även till nytillträdande.

För närvarande gäller i normalfallet en nedre arealgräns vid 2,1 hektar åker. Det har visat sig att man vid taxeringarna i vissa områden systematiskt gått in för att utjämna arealsiffrorna till jämna hela och halva hektar. Resultatet har blivit, att brukare som i realiteten har kanske 2,2 hektar inte kan få bidrag. Reglerna bör därför ändras så att bidrag kan utgå från 2,0 hektar åker.

Vi föreslår vidare att bidragsskalan utformas i enlighet med småbruksutredningens förslag, med vissa modifikationer för att ernå symmetri. Skalan för arealtillägget skulle därmed få följande utseende:

Areal, ha	Areal tillägg, kr.
2,0— 3,0	250
3,1— 4,0	375
4,1— 7,0	500
7,1— 8,0	375
8,1—10,0	250

Kostnaden för ett på detta sätt utformat arealtillägg torde för nästa budgetår kunna beräknas till cirka 38 miljoner kronor.

På grundval av de erfarenheter som gjorts i samband med prövningen av bidragsansökningarna för år 1959 har kungl. lantbruksstyrelsen i skrivelse till Konungen den 15 november 1960 ifrågasatt vissa ändringar i nu gällande bidragsregler. Sålunda har föreslagits att indelningen i fem olika bidragsklasser efter åkerarealens storlek skulle slopas. Denna gruppindelning har nämligen visat sig medföra ett mycket tidsödande kontrollarbete

för lantbruksnämnderna. Om reglerna ändrades så att ett enhetligt bidrag utginge för samtliga storleksklasser skulle en avsevärd administrativ för-
enkling uppnås.

Enligt vår mening förtjänar lantbruksstyrelsens förenämnda förslag att allvarligt övervägas. Prövningen skulle underlättas och irritationerna skulle minska, främst beträffande antalet sådana fall då fastighetstaxeringens arealangivelse uppenbarligen inte stämmer med de faktiska förhållandena. En eventuell ändring av reglerna torde dock böra anstå till nästa år.

I sammanhanget torde också böra övervägas den jämkning som lantbruksstyrelsen ifrågasatt rörande vilka inkomst- och förmögenhetsuppgifter, som skall gälla vid bidragsprövningen. I enlighet härmed skulle dessa uppgifter hämtas från näst föregående års deklarationer i stället för det aktuella årets som nu gäller. Genom en sådan ändring skulle bidragsutbetalningarna kunna ske tidigare.

Leveranstillägget

Mjölken utgör traditionellt småbrukets viktigaste produkt. Mjölprisets höjd och därmed produktionens lönsamhet har således mycket stor betydelse. Det är av dessa skäl som stödet till småbruket hittills givits en stark anknytning till mjölken. För närvarande sker detta genom leveranstillägget och extra mjölkpristillägget för norra Sverige.

Som tidigare nämnt beräknade man i proposition 149/1959 att leveranstillägget för regleringsåret 1959/60 skulle dra en kostnad på 44 miljoner kronor. Den faktiska kostnaden blev dock endast 37,1 miljoner. Småbruksutredningen föreslog bidragsskalor som med dåvarande produktionsfördelning förutsatte ett medelsbehov om 51 miljoner kronor.

Den nuvarande bidragsskalan har genom sin toppighet fått en mycket olämplig utformning. Ett mycket litet antal leverantörer kan få maximalt bidrag. Det synes inte finnas någon motivering till att just leverantörer med mellan 9 000 och 12 000 kg mjölk per år skall ges högsta bidraget. Om man förskjuter gränsen till 15 000 kg såsom småbruksutredningen föreslog får man en bättre avvägning. Vi föreslår därför att bidragsreglerna ändras i enlighet härmed. Kostnaden för nästa regleringsår kan beräknas till cirka 44 miljoner kronor.

Extra mjölkpristillägget i norra Sverige

Genom det extra mjölkpristillägget i norra Sverige har man i någon mån velat kompensera jordbrukarna i denna del av landet för de högre produktionskostnader som man där har. Mjolkproduktionen är den viktigaste driftsgrenen, men avräkningspriserna till leverantörerna reduceras starkt genom bland annat stora kostnader för uppsamling och distribution.

År 1959 skedde en uppräknig av extra mjölkpristillägget med 20 procent. I en till jordbruksutskottets utlåtande fogad reservation yrkades dock

att en uppräknning skulle ske med 40 procent. De skäl som då åberopades äger fortfarande giltighet. Vi föreslår därför att bidraget skall utgå med följande belopp i öre/kg mjölkfett: område I 250, II 230, III 180, IV 140 och område V 40.

Kostnaden för ett bidrag av denna utformning kan uppskattas till 39 miljoner kronor.

Under åberopande av vad som anförts hemställes,

att riksdagen vid behandlingen av anslaget till särskilt stöd åt det mindre jordbruket måtte

dels godkänna de i propositionen framlagda förslagen med de ändringar och tillägg som ovan angivits i motionen,

dels å riksstaten för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln till *Särskilt stöd åt det mindre jordbruket* anvisa ett reservationsanslag av 121 000 000 kronor eller det lägre belopp som med hänsyn till reserverade medel kan beräknas,

dels ock beakta vad i motionen i övrigt anförts.

Stockholm den 20 januari 1961

Gunnar Hedlund

Bertil Ohlin

Jarl Hjalmarson

Wald. Svensson

Nils G. Hansson
i Skegrie

Einar Hæggbloom

Nr 104

Av herr **Turesson m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Vägbyggnader å skogar i enskild ägo.*

(Lika lydande med motion nr 88 i Första kammaren)

Stockholm den 20 januari 1961

Bo Turesson

Einar Hæggbloom

Lennart Stiernstedt

Erik Magnusson
i Tumhult

Carl Eric Hedin

Tage Magnusson
i Borås
